

Ampak mene je obudil v bolešt. Ker ne morem in ne moremo v bridkost in tihoto od Boga!

Bridkost in tihota od Boga! Iščimo v bridkost in tihoto od Boga! Saj mora biti v nas! Saj so tudi nam osteklenele oči, kakor kraški zemlji prsa, ko je šel mimo Meduzin obraz. Saj so usahnile duše, kakor kraški zemlji vode! Bolešt in tihota od Boga, saj mora biti v nas! Iščimo v bolešt in tihoto od Boga!

Da bo naša pesem pela, ne vpila!

Da bo naša tragedija orala v duše in vesti!

Kaj ni res, da je naša pesem že imela svoj vonj? Bolešt in tihoto od Boga!

Naša pesem ne vonja več. Odkar išče v širokost zemljá.

Naše pesmi ni več, odkar iščemo v širokost zemlja!

Naša pesem bo še, ko bo iz bridkosti in tihote od Boga!

Imejmo besedo za Kras! Ampak Slataper... Kdo je Slataper?

Slataper je svojo kri prelil za svoj Kras...

MUKA GOSPÉ VERE.

FRANCE BEVK.

Ne govorite o tem! Ne govorite o krivdi vpričo dveh mrličev, kojih spačena obraza pričata, da sta ogromno trpela, in da je bila njuna smrt le udarec s sekiro na ogromni voz, ki ga jima je življenje zadržnilo. O strašno, strašno, kaj je skritega pod tema dvema okrvavljenima rjuhama, na katerih se pasejo kot muhe pogledi in zgražanja sosedov! Koliko nizkotne bede je na vas, ljudje, ki obžalujete, da je mrtev morilec in ne bo sodbe ne obsodbe in se ne boste natrpali v sodno dvorano do stropa.

Morilec ni mrtev! Morilec je med vami in če ga pokažem s prstom, ne bo nihče pristopil k njemu in nihče ga ne bo tiral pred sodišče na zagovor. V postavi so vidna dejanja, nevidnih dejanj ni nikjer zapisanih in ni iztuhtane kazni zanje. Za ta dejanja so sodnik in obtoženec, postava in kazen žrtve same.

Krvave rjuhe se pišejo s krvjó, podolgem in počez, strašne črke, zgodba

neizrečene muke. Zgodbe pa ljudje ne znajo brati.

Ali naj jim berem jaz?

1.

Solnčen popoldan poletnega dne je bil. Sopara je tiščala v zalivu ležeče mesto v dremavico, ljudje so se leno pretakali po ulicah, prah in dim tovaren je motil jasno sliko žarke luči, ki se je zlivala po vrtilih in po strehah; nebesni obok je visel kakor ogromna obločnica. Še v senci so prsi jedva mogle dihati; kri je kipela v sencih.

Pod pisanim platnom na verandi svojega stanovanja je sedela gospa Vera in vezla rože v belo platno. Ko je vbadala v tkanino in nehoté prisluškovala glasovom, ki so prihajali od vseh strani, ji je naenkrat zastala roka.

Čemu je zastrmela v tkanino, zakaj so ji rdeči cekini zaplesali pred očmi? Zakaj je udarilo sree burneje in so ji pričela senca biti? Kri je zledenela v žilah, sree se je stisnilo med dva mrzla kamna, teló pa je odrevenelo, kakor da stoji do vratu v ledeni vodi.

Trideset let življenja in še niti ena kapljica tuge ni kanila vanj. To se je zgodilo prvič, to doslej neznano, da se ji tla podirajo pod nogami...

Kaj se je zgodilo? Kaj se je zgodilo?

Veranda je visela na trikotno dvorišče, ki so ga oklepale tri hiše, kakor trije visoki, v nebo strleči stebri. Vse tri hiše so bile enako dolgočasne, kakor tri vojašnice, veranda nad verando, kuhinja nad kuhinjo, vse od prvega do šestega nadstropja.

Solnce, ki je posijalo zjutraj v eno stran trikotnega stožca, se je pomikalo od okna do okna in obkrožilo dva kota in pol, na dvorišče ni posijalo nikoli. In v ta teman trikot, ki je smrdel po kisli gnilobi, se je izlivala zadnja, najodkritejša in najbolešnejša stran stoterih družin, ki so stanovale v treh hišah, tesno druga poleg druge.

Prah in kletev, smeti in pesem, odpadki in smeh, vse je padalo v to brezno, vse je požrlo. Tihi ljubavni razgovori so se v enem samem pogledu širili od okna do

okna; na iste načine so se sovražili med seboj in vršili zakonolomstva.

S te strani se je na razobešenem perilu, ki je pokrivalo na vrvicah vse strehe, očitovale beda, v molku čemernost, v petju brezskrbnost, v kletvi nesreča.

Kadarkoli se je nova družina naselila v katero teh treh hiš, je ves ogromni trikotni stožec posluhnil in zbiral doznatke, dokler ni napravil sodbe. Nato je živel svoje enolično življenje dalje.

Včasih so prišli na dvorišče trije godci, ki so igrali na dvoje gosli in kitaro po dve žalostni in eno veselo pesem. Ti prosjaki so prinesli pol življenja med mrke stene; to je bilo gledališče ubogih. Sto oken in verand je bilo na gosto natrpanih. V papir zaviti novci so padali v globino.

Le malo drugih prilik je bilo, da se je zganilo v duši mrzlega in mračnega trikota. Kadarkoli se je odigrala v kateri izmed družin glasna drama, je odmevalo dvorišče od nje. Tedaj so vse sobe prenehale dihati, roke so se ustavile. Ko je nemir polegel, so ženske izrekle sodbo in trikotni stožec je objela mrtva vsakdanjost.

Ta dan se je zgodilo tole:

V tretjem nadstropju hiše, v kateri je stanovala gospa Vera, je pretepel brivec svojo ženo, ki jo je v pijanosti dolžil nezvestobe.

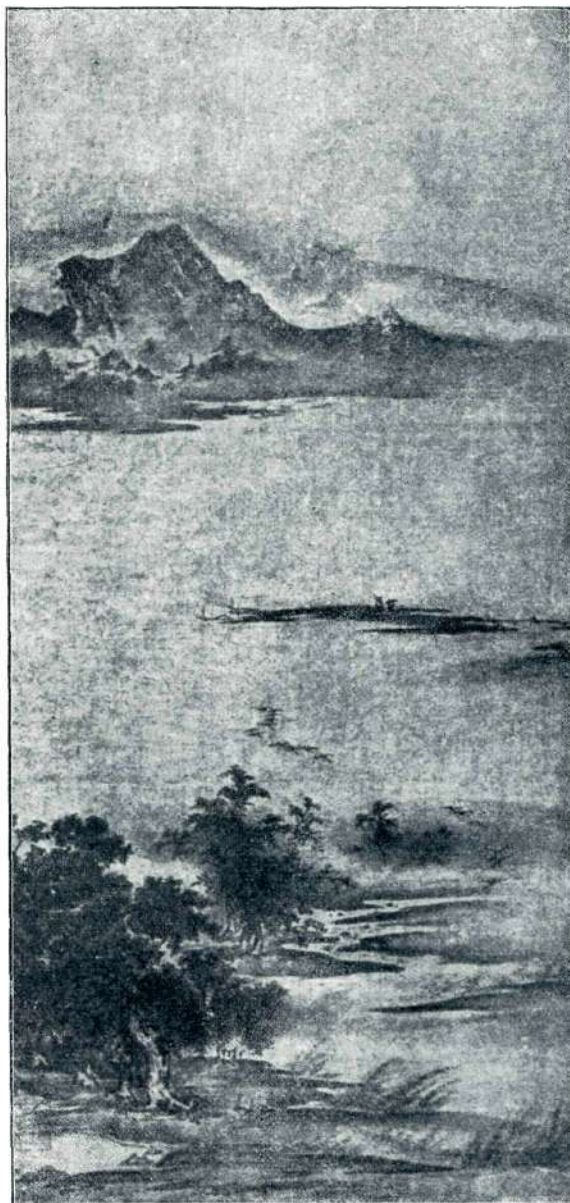
Stanovanja so se izpraznila na okna in na balkone. Ljudje so sočuvstvovali z ženo. V dramo ni posegel nihče, zakaj ponavljala se je vsak ponedeljek, teden za tednom. Čakali so, da ne pride najhujše, da posežejo vmes, ko bo prepozno. Brivec je zaspal, žena je utihnila, občinstvo se je razšlo. Tisti, ki so ostali, so izrekli sodbo.

In tedaj je slišala gospa Vera pri vbandanju s tkanino besede dveh sosed z bližnjega balkona. Po glasu jih je poznala, ne po obrazu, zakaj ta stran balkona je bila s platnom zagrnjena.

Prva je dejala in zdelo se je, da je nalašč poudarjala besede:

»Taki so moški, vsi so enaki! Še slabše, če so skriti, kot če so očiti, ti rečem.«

Druga je najbrže ugovarjala, njena beseda ni bila razumljiva; razločil pa se je glas prve od črke do črke.

ŠUBUN (XV. ST.), JESENSKI VEČER.

»Vem za družine, ki misliš o njih, da so sama sreča pa so pobeljen grob. Oni tamle — tale pisar s številke pet...«

»To je moj mož!« se je dvignilo v Veri kot slutnja pred zlom. Beseda za besedo je padala nanjo kot ostro bodalo, kot strašno spoznanje groze, dokler niso umolknile zadnje besede: »In ona niti ne sluti o tem...«

»Ona«, to sem jaz, je zatrepetala gospa Vera.

Nato ni slišala ničesar več. Do nje je prihajalo le nerazločno šepetanje. Opazili sta jo. Slutili sta jo. Prav! Saj je dosti!

Saj je preveč! Slišala je, kako sta se umaknili z balkona v kuhinjo.

Potem se je gospa Vera skoro onesvestila. Tenka igla, ki jo je prvi hip zabodla v srce, jo je še vedno pekla. Po telesu ji je bilo vroče, vročina pa je prehajala polagoma v občutek mraza. Trepotala je. Ko se je zopet polagoma zavedla, ji je šumelo v glavi. Čudno nerazložno čuvstvo se je naselilo v njo; to čuvstvo je bilo povsem tuje, dotlej neznanano.

Vendar se dolgo ni mudila ž njim. Prenerazložno ji je bilo, zato mu je hotela prodreti do dna. Nagonsko je prebolela udarec in se vzravnala, kakor da je odprla oči na široko in se prebudila.

Posluhnila je . . .

Bilo je vse tiho. Pesem deklet iz petega nadstropja je padala v brezno in se ubijala v globini.

Nekaj trenutkov je stala gospa Vera na mestu in položila roko na srce. Srce ji je burno bilo, prsi so se dvigale.

Sedla je zopet. Hotela se je umiriti. Pridrževala je sapo, da bi zabranila drhtenje telesa; toda drhtenje ni prihajalo iz dihanja. Začutila je glavobol, drhtenje pa se je stopnjevalo.

Šla je v spalnico. Tam se je mimogrede pogledala v zrcalo. Bila je bleda. Legla je na posteljo in se oklenila blazin, da bi zadržala drget telesa. Ni bilo mogoče.

Mrzlina, ki jo je obvladala vso, je tresla njo in posteljo. Zobje so ji šklepetali. Imela je občutek, kot da se hoče iztrgati srce in drobno iz telesa; krči so bičali telo.

Mislila je na vse, na smrt, na moža . . . Tisoč predstav je šlo bliskovito in brez zveze skozi možgane, dokler se ji niso ulile solze, ki so močile lica, lase, blazine . . .

Polagoma se je telo umirilo, zaspala je v strašne sanje.

2.

Ko se je Vera čez pol ure prebudila, je bila izmučena.

Srce je oklepal tesen obroč, le prsi so dihale svobodneje. Gledala je okrog sebe in zbirala misli, ki so bile razsekane kot telo slepca.

Polagoma ji je prihajalo v zavest, kaj se je bilo zgodilo. Posamezni kosi so se

združevali v celoto. Jedva ta hip so bili njeni možgani zmožni, da so predstave približno uredili in jih znali presojudati.

Poklicala si je v spomin besede, ki sta jih govorili ženski na balkonu. Premislila je možnost, da bi bile izgovorjene besede resnične, a ta misel v tem hipu ni našla opore v nji.

Ko je privabila pred svoje duševne oči podobo visokega moža, s črno brado in prijateljskim pogledom, se ji je zdela ta misel nagnusna in pregrešna.

Koliko je spletk in praznih marenj, ki jih skoti dolgočasje in samota ženskega življenja! Spomnila se je na lastne sodbe o ljudeh; pozneje jih je zavrgla in se jih je sramovala v dnu duše.

Kako naj jo vara on, ki ga ljubi in veruje vanj bolj nego v Boga? On, Tomo, ki jo je nosil na rokah in bral slednjo željo v njenih očeh?

Kadar je prišel na večer domov, jo je objel in poljubil. Zrl jo je v dno oči; teh oči se je ona spominjala, in ni mogoče, da bi bila le trohica laži v njih. Pri večerji ji je pripovedoval novice. Kadar sta bila na izprehodu, je ujel njene roke in jo je stisnil, kot stisne zaljubljeni mladenič v zanosu svoje prve ljubezni. Še prejšnji večer je to storil. Kadar je ponoči sijala luna v sobo in se mu ni ljubilo spat, ji je kramljal do polnoči; med besede je mešal poljube . . .

Ta človek jo vara?

Vzdihnila je in se nasmehnila. Zdela se je smešna sama sebi, osramočena sama pred seboj.

Ko pa se je zamislila zopet, je začela vstajati iz te mirnosti druga slika.

Spomnila se je, da je njen mož lep. Njegovo telo je vzbujalo pozornost, kadar se je prikazal na ulico, med ženske. Eno nadstropje niže je stanovala mlada vdova. Ta je dejala pred mesecem in nasmeh je zaigral na njenih ustnicah: »Vaš mož je lep, zelo lep!«

Tedaj je bila ponosna na to izjavo, zdaj jo je zapekla. Spomnila se je tudi besed svojega moža, ki je pogledal za vdovo: »Čedna postava!« Ona pa mu je tedaj prikimala. Slepota, slepota!

Zdaj se je z grozo spominjala vseh potankosti, ki jih prej nikoli ni opazila. Ko je šla z možem po cesti, je čula besede:

»Lep mož!« Kaj je tedaj mislila, kaj misli sedaj? ...

Šla je po sobi. Spomin je kopal dalje. In kamorkoli se je obrnil v preteklost, se je kot s pozabljene fotografične plošče odkrila nova slika, novo doznanje.

Zasovražila je ženske, ker je čutila tekmovalke v njih; silo, ki ji je izpodkopavala tla. V svojem ženskem ponosu je bila žaljena, v kršenju svojih pravic in svoje lastnine, ki jo je smatrala do smrti za nedotakljivo. Pa je segla roka po nji. Stokrat prokleta roka!

Zmes stoterih strupenih čuvstev se ji je zarila v kri. Kot omama ji je šlo skozi telo in prehajalo v zadnji njen atom. Polna je bila tega, uničena od bolesti in vsak njen gibljaj, slednja misel je bila narekovana od neznanega demona. Vsak dvom in slednji pomislek sta bila že v svojem zaplodku umorjena in premagana od zla, ki je bilo močnejše in je od hipa do hipa rastlo.

Ko se ji je jeza zabliskala v očeh in je stisnila pesti, je bila premagana. Zlo jo je objelo kot polip in jo je preraslo s pošastnimi udi čez in čez ...

3.

Prvi sklep je bil storjen.

Toda, ko je hotela stopiti na hodnik, je obstala pred vrati. Z roko se je prijela za podboje, glavo je oprla na mrzli les. V prsih je burno vstajalo kot vihar. Čakala je, da se razburjenje poleže in se pojavi hladen preudarek.

Kam? Za nitjo tja, odkoder se je pred dobro uro prikazala resnica, in potem do konca ...

Ta korak je bil zanjo neizrečeno težak. Vedela je, da se lahko osmeši. Ponos je bil v nji ukoreninjen pregloboko, in bala se je, da ga zruši nepreviden hip.

Vendar ... vendar ... Ni se mogla premagati. Morda pa je bila sodba prenagljena, besede nikoli izgovorjene. Človek se veseli po mučnih sanjah, da niso bile resnica.

Roka ji je padla ob telesu, dvignila je glavo. Nato je stopila skozi vrata. Pri sreču ji je bilo, kot da je pričela čisto novo življenje. Toliko doživetja v eni uri, da ni mogla vsega razvrstiti in pregledati v svoji duši!

SEŠU (1420—1506), POKRAJINA.

Kakor da stopa s prvim korakom v greh, tako so se premikale noge, jezik je lepil v ustih. Ko je stala pred vrati sosednjega stanovanja, je bila naenkrat tako plaha, da se ni upala potrkati. Hotela se je vrniti.

Bilo je prepozno. Vrata so se odprla sama od sebe, na vratih sta se prikazali dve gospe. Bili sta gospe z balkona, napravljene za odhod.

»Mislila sem k Vam,« je dejala gospa Vera in ni mogla povedati nič več.

Gospe sta se znali premagati, še spogledali sta se le mimogrede. Beseda je bila sladka, pogled sladkejši.

»Želite, gospa?«

In zajeceljala je še enkrat: »Koliko je ura — če ste tako dobri? Naša se je ustavila ...«

»Samo eno uro imamo in to ima mož s seboj.«

»Hvala, gospa! Oprostite!«

»Prosim, gospa.«

Konec smešnega pogovora se je izvršil že na stopnicah. Gospe sta izginili v veži, gospa Vera je slonela na ograji stopnie.

Ni mogoče, ni mogoče! Kako naj vpraša, kako naj konča razgovor? Saj je blazno! Ničesar ni mogoče reči!

Vrnila se je v kuhinjo in sedla na stol. Srce ji je začelo burneje biti. Razmišljala je in zavrgla slednjo misel sproti. V možganih je tiščal klopec, ki ga ni bilo mogoče razmotati.

Ko se je predramila iz razmišljanja, je pogledala na stensko uro. V enakomernih nihih je šlo nihalo od enega konca do drugega in merilo sekunde. Kazalec je kazal tričetrt na šesto uro zvečer.

Tričetrt na šesto?

Nikoli se ni vprašala tega. Ta večer se je vprašanje porodilo samo od sebe. Tričetrt na šesto? Ob štirih in pol zapirajo urade. Kod hodi njen mož?

Pa je prihajal le redkokdaj točno, včasih je nategnil prihod čez celo uro. Ni ga vpraševala po vzroku zakesnitve.

Številke so podčrtavale v možganih porojeno misel. Pet minut dolgi sta dve ulici iz pisarne domov. Moral bi biti že nad eno uro doma. Danes! In včeraj! In predvčerajšnjim! In drugekrat?

Kot bi z nožem odrezala prvo misel, je v hipu pričela misliti drugo. Eno nadstropje niže stanuje vdovica. Njena lepota je očita, njeno telo je sveže. Nekoč se je je dotaknila. Ni se več spomnila, zakaj. V tem hipu spomina je občutila njeno toplo, mehko meso... Fej, kako se ji je gnusila, kako jo je sovražila in vendar se je bala premoči taistega mesa.

Preteklo je trideset minut. Teh trideset minut pa se je neznansko čudno kobalilo pred njenimi duševnimi očmi. Teh trideset minut je vdovo razgalilo in uganjalo z njenim telesom bakhantske prizore, ki so gospe Veri povzročili nov glavobol; telo se je pričelo znova tresti.

Ura se je pomikala počasi. Minuta za minuto kot večnost za večnostjo. Ni se mogla več premagati. Bala se je, da jo popade zopet groznica. Dvignila se je in šla skozi vrata.

Čez dve minuti je pozvonila pri vdovi eno nadstropje niže. Vrata se niso takoj odprla. Tri blazne minute je čakala in

pozvonila znova. Zaslišala je hojo, izza odprtine vrat je pogledal obraz.

»Prišla sem... rada bi vedela, koliko je ura?«

»Vstopite, prosim. V kuhinjo. Šest je in en četrt, ena minuta čez...«

Gospa Vera je videla in slišala besede le na pol. Pregledala je z enim pogledom na predmete, kako so postavljeni, da bi zasledila okus svojega moža.

Vrata v spalnico so bila samo priprta. Ko je vdova zapirala okno kuhinje, je gospa Vera pogledala v sobo. Bila je prazna. Dve poročni, z rdečimi pregrinjali pogrjnjeni postelji, sta stali v nji. Zapazila je, da so na obeh posteljah pogrjnene rjuhe. Čemu sta vdovi dve z rjuhami pogrjnjeni postelji?

Vdova se je ozrla nanjo in jo je videla okamenelo v mislih kot Lotov steber.

»Kaj vam je, gospa? Nič me ne obiščete. Kaj pa Vaš soprog?«

Gospa Vera jo je pogledala, kot da hoče izmeriti pomen zadnjega vprašanja. Ničesar ni odgovorila. Bala se je, da se ne bo mogla več premagovati. Zato se ji je v svoji preudarnosti mudilo.

Dejala je le: »Hvala lepa, gospa!« Odhajala je naglo, kot da se vali nesreča za njo.

Vdova je stopila z njo na prag.

4.

Uradnik Tomo Krševan je prišel prav tisti trenutek po stopnicah. Bil je dobre volje, tolkel je s palico in žvižgal. Oči so se mu svetile; zdrave rdeče ustnice so gorele iz črne brade.

Obe ženski sta obstali na stopnišču, on ju je s smehom pozdravil.

»Kaj pa je Vaju prineslo skupaj; ali kujeta zaroto?«

»Ura se Vam je ustavila; slabo navijate, gospod Krševan. Pa me je Vaša ženka obiskala.«

»Lepo je to,« je kimal Krševan, v šegavem razpoloženju in meril ženo.

»Seveda,« je pol zares in pol v šali podarjala vdova, »lepo pa ni, da Vi nič ne pridete k meni. Prikažite se z ženo zvečer! Ali ne, gospa?«

»Pa Vi pridite k nam,« je dejala gospa Vera; njena beseda je bila prisiljena, težka kot svinec.

»Bomo videli, gospa,« je dejal Krševan in pogledal ženo. »Saj smo si sosedje. Z Bogom, gospa!«

»Z Bogom!« Vdova je izginila in obrnila ključ v vratih.

Ko sta Krševan in njegova žena šla po stopnicah, ga je ta vprašala oprezno, s pogledom pred se:

»Ali ti ugaja?«

»Kdo?«

»Tale ženska.«

Krševan je pomolčal. Nato je dejal: »Čedna ženska je.«

Ko je gospa Vera stopila v kuhinjo, se je z vzdihom sesedla na stol. Ko jo je Krševan videl izmučeno in čudno, ga je nehote objel občutek krivde in kesa, čeprav je vedel, da ni storil ničesar.

Nagnil se je do nje in se je raznežil.

Kaj ti je?«

»Saj mi nič ni.«

»Lažeš!« je dejal iz navade. »Nekaj ti je.«

»Glava me boli. Pusti me!«

Njena kretnja je bila nervozna, odločna; Krševan jo je pustil v miru. Sedel je na drugi stol, zrl jo je zamišljen in ni vedel kaj reči, ne kaj početi.

Čez nekaj časa je dejal, bolj zato, da je nekaj spregovoril:

»Ali nimaš kave?«

»Nisem je skuhala,« je dejala in se dvignila.

»Ni treba, če si bolna...!«

»Bom že, vseeno.«

Prižgala je plin in pristavila vodo.

Krševanov pogled se je ustavil na stenski uri. »Ali nisi dejala, da se je ustavila ura?«

»Lahko, da ne gre prav.«

»Do minute. Vsako jutro, vsak večer jo naravnam.«

»Ali ne smem iti vprašat, koliko je ura?«

»Smeš... Kako razdražljiva si danes.«

Krševan je opazoval ženo, ki je stala ob ognjišču. To je ona? To, kar je v nji danes, ni bolezen, ni glavobol, biti mora vse nekaj drugega, zvezanega z živci in dušo obenem. Prvič v življenju mu je bila ženska uganka. To stanje je bilo zanj mučno. Želel je, da bi razgrnil tajno koprano in uredil prvo neznano disonanco v

družinskem življenju. Taval je z mislijo in ni imel ničesar, za kar bi se oprijel.

Vedel pa je, da je nekaj poseglo vmes. Njegov občutek je bil podoben občutku človeka, ki je v temi zašel med prepade in ne ve naprej. Kamor se nagne, je izgubljen.

Še enkrat je poizkusil. Položil je ženi roko na ramo.

»Povej mi, kaj ti je? Ali nimaš ničesar na sreju?«

Otresla se ga je; s koncem očesa ga je pogledala.

»Ah! Nič ni! — Samotno se čutim!«

Krševana je zadela njena hladnost. Premeril je z nekaj koraki kuhinjo molče, nato je dejal s preudarkom: »To je zato, ker nimava otrok.«

Potem je molčal. Vzel je časopise in se je silil, da bi bral. Z ženo nista govorila. Ko je sedel na balkon in se je zagledal v rdečino večernega neba, mu je postalo neznano težko pri sreju. Nekaj se je zrušilo v razvaline in žal mu je bilo dneva, da je tako končal.

Ko se je ozrl v kuhinjo, je videl, da žena joče, ko pomiva posodo.

5.

Ni se še stemnilo docela, ko je žena pospravila kuhinjo in sedla na stol, da se oddahne...

Krševan se je igral z nožem in jo je gledal dolgo in nepremično. Hotel jo je izzvati, da bi pogledala vanj. Ona je uporno strmela v tla. Šele ko je začel z nožem brenkati po mizi, je razdražil njene živce v toliki meri, da je dvignila oči. Za kratek hip sta se srečala pogleda. Njene punčice so bile trudne, njih blesk je zapovedoval mir.

Mož je izpustil nož. Nekaj trenutkov je obstal miren kakor kip. Nato jo je vprašal:

»Ali si trudna?«

Ni odgovorila. Dvignila se je in šla v spalnico; na vratih je dejala, ne da bi se ozrla: »Lahko noč!«

Krševan je posedel še nekaj trenutkov, nato je stopil za njo tudi on. Molče sta legla vsak v svojo posteljo. Zrla sta v strop, na katerem se je gostil mrak večera; v napetih očesnih živcih so se vžgale fosfornate iskre, čudne podobe so se ustvar-

jale in pošastno spremljale razdražene misli.

Moževe prsi so se dvigale, žena je vzdihnila. Mož se je tedaj ozrl nanjo. Iz somraka, ki ga je razsvetljevala le obločnica s ceste, se je svetil njen blede obraz. Bila je upadla, revna.

Usmiljenje se je vzbudilo v Krševanu. Občutil je sicer, da mu dela krivico, ko gromadi nadenj nejasne težke ure, a se on ne spominja ničesar, vendar ta trenutek niti sence nevolje ni bilo v njem. Usmiljenje je porajalo v njem ljubezen, da je stegnil svojo roko, ki je poiskala na odeji njene vlažne prste in jih je stisnila.

Njen obraz se ni spremenil, le v očeh se je zganilo, a je pri priči zopet okamenelo. Njeni prsti se niso oklenili njegove roke.

Nekaj težkih minut je čakal mož, njena roka je mrtva ležala v njegovi. V Krševanu se je iz moža prebudil čut ponižanja, in iz mrzlega nemega zasmeha se je dvignil gnus.

Pomračilo se mu je čelo, umaknil je roko. Obrnil se je v steno in poizkušal zaspati. Stežka je zaklapljal oči in lovil spanec. Prevrigel se je na hrbet, dvignil roke na glavo in gledal nepremično v svetle lise na stropu. Tako je zaspal...

Žena ni zaspala. Njeno srce je bilo stisnjeno med dva kamna. V možganih se je vrstila slika za sliko brez zmisla in reda. Vse je zalivala neznana grenkoba. V to grenkost se je mešala pesem z ulice, ropot voza, krik otročajeve in govor žensk, ki so stale pred hišami, slonele na oknih in se hladile po sopari poletnega dne.

Bilo je vroče; telo se je mokro prijemalo rjuh, preko čela in nosa so stale potne srage.

Motrila je spečega moža. Spal je mirno; dihal, kot da se nič ni zgodilo.

Tega tujega človeka je ona spoznala pred leti; zdaj mora deliti z njim mizo in posteljo. Ta tuj človek ji je prisegel zvestobo, nikoli ji ni storil žalega; zdaj jo vara?

Njegova črna brada je ležala na rjuhi, njegovih temnih lasje so se slikali na vzglavnik kot senčna slika. Rjav obraz je bil spokojen, ustnice so se premikale narahlo. Kolikokrat so jo te ustnice poljubile? Nje-

gove prsi so v enakomernih sunkih dvigale žilasto roko, ki je ležala na odeji. Ta roka jo je prižela tisočkrat na svoje prsi. Ta roka dela in skrbi za njo, ta roka bi skrbela tudi za otroka...

Ko jo je ošinila misel na otroke, se je burno razmišljanje ustavilo, nastala je praznina...

Naenkrat pa jo je udarilo po glavi v zavest priklicano dejstvo, da je mož pred večerjo izrekel besedo o otrocih. Ona mu ni rodila otrok.

Govorila sta že o tem; previdno, z resnostjo, brez žalitve, dasi ne brez grenkobe. Gospe Veri pa se je zazdelo, da je imela ta večer ravno ta beseda velik, zločest pomen.

In ko je pomislila na slednjo podobno opazko v preteklost nazaj, jo je slednja, že stokrat pozabljena beseda, stokrat znova zbolela. Skrita ost teh besed je zabadala v hrbtenico. Nikoli ji ni dejal tolažilne besede, dasi je pričakovala tega. Pač pa se je oziral na sprehodih za živo, razposajeno deco:

»Vidiš; takegale da bi imela!«

»Tako umazanega?« je odgovorila ona.

On pa: »Nič ne dé!«

Za vsako ceno otroka! Čemu hoče moški za vsako ceno otroka? Pač. Tudi v nji se je že pojavila ta želja, ne enkrat, stokrat! Toda nikoli ni gojila blaznih, nemogočih želj.

Na moževem obrazu je videla naenkrat v vsa leta nazaj neutešno željo po otrocih. Zdaj šele je zapazila njegove poglede, ki so požirali matere, sedeče na klopih v drevoredu.

Stisnila je obe roki v pesti in se je stresla. Zavpila bi bila glasno: Nezvestež! Podlež! — Ta hip je bila v prvo prepričana o njegovi nezvestobi. Radi otrok! Krik dece z ulice jo je žgal v srcé.

Predstavljal si je, da čuje iz gručice otrok na ulici glas, podoben glasu njegovega moža. In naj je mislila karkoli in hotela udušiti ta glas, je vseeno prepil vse ostale in ji zabijal klin v možgane.

Trpela je neznosno muko, minuto za minuto, uro za uro...

Utihnili so ulica, obločnice so ugasnile, plinove svetiljke so s svojo medlo svetlobo slikale zastore na strop. V poslikan

strop je gledala gospa Vera in misel je oblikovala glave otrok.

Polnoči . . . Prva zarja je pozlatila nebo . . . Tedaj šele je gospa Vera zaspala v mučne sanje, ki se jih pozneje ni spomnila več . . .

6.

Ko se je Vera prebudila, je bil že velik dan. Trudnost je premagala duševni nemir, nekaj ur je spala pokojno. Ta spanec je skoro zabrisal spomine. Ko je odprla oči, je njen pogled blodil nekaj hipov po sobi, nato se je ozrla po možu.

Ni ga bilo več. Oblekla se je in stopila pred zrcalo, da si popravi lasé. Zagledala je svoj blede obraz. Zamislila se je. Polagoma so se ji obnovili spomini prejšnjega dne in zapeklo jo je v duši.

Stopila je v kuhinjo. Ura je bila tričetrt na osem. Mož je sedel na verandi in bral. Bil je zamišljen. Pesem deklice iz petega nadstropja je odmevala in se odbijala od sten.

Solnce, jutranji zrak in pesem mladega grla niso vplivali nanjo. V njenih prsih je tičal voz. Možev obraz je bil čuda miren, le poteza zamišljenosti je bila na njem.

Vera je gledala njegov profil. Bil je profil lepega moža. Šla bi bila in poljubila njegovo brado, njegove lase, njegove oči. Priznala bi mu vse: Vidiš, moj dragi, tako je z menoj; hudo je, pomagaj mi, da pozabim, potrpi!

Tega ni mogla storiti. Vsaj na tak način ne. Slednjič je zavrgla vsako tako misel.

Mož se je dvignil in odložil knjigo. Truden, pol žalosten pogled je obstal na njenem obrazu.

Ona je dejala mirno; premagovala se je: »Ali naj ti skuham kavo?«

»Prepozno je. — Z Bogom, Vera!«

Poljubil jo je na čelo; ni se odmaknila, a odzdravila ni.

Sklenila je, da govori ž njim opoldne. Izmišljevala si je začetek pogovora, ni si ga mogla izmisliti.

Ko je prišel mož domov, je bil hladnejši kot zjutraj. Čudno vedenje ženino je v njegovem razmišljanju zunaj doma dobilo vsakovrstne razloge, ki so mu vznemirjali dušo.

Sedel je za mizo in molče posrebal juho. Ko je imel krožnik močne jedi pred seboj, je vprašal: »Zakaj ni sira na mizi?«

To vprašanje je bilo izgovorjeno na način, ki je bil podoben očitaniu.

»Ker ga nimam; treba je štediti.«

»Za koga? Za otroke?«

Beseda ni bila preiščljena, ker je izvirala iz nevolje. Če bi bila izgovorjena dan poprej, bi bila vzbudila nekaj hipov molka, nato bi teklo življenje nemoteno dalje.

Ta dan pa je žena razprla oči, jeza je zasijala v njih. Molčala je; zrla sta se nepremično, kakor da se vprašujeta iz duše v dušo. Ona je spregovorila:

»Zakaj mi to očitaš?«

»Ne očitam,« je dejal in se je zdajci prestrašil svojih besed. »Čemu misliš, da očitam?«

»Vem, kaj hočeš reči. Kdo pa misliš, da je kriv, če nimava otrok?«

»Morda jaz, morda ti . . .«

Tedaj se je zgodilo, kot da se je v gori zdrli kamen in je plaz gruščica izvabil s seboj v dolino.

»Tedaj: jaz! Če si prepričan o tem, vzeli bi si drugo!«

Te Verine besede je podčrtal srd. Stala je vzravnan in ga zrla v dno oči.

»Drugo?« je ponovil mož in nekaj čudnega mu je zaprlo besedo. Prsi so mu zastale, neznosno čuvstvo mu je spreletelo ude.

»Drugo?« je ponovil zopet, kot da dela ta beseda v njem postoterjen odmev. »Tega nisem nikoli mislil. Tega nisem nikoli želel. Če nama ni dano . . . Toda kako naj poželim drugo, saj si vendar ti tu . . .«

Z viška je padlo na ženino srce kakor na tehtnico; izbruhnila je skoro:

»Smrti mi želiš!«

Krševan je vstal in molčal. Spoznal je, da se ta hip proti ženi ne more boriti. Stopil je na balkon, da premaga razburjenje in se ne spozabi in je potegnil vase zrak iz polnih prsi. Hotel je dihati, hotel je pozabiti.

Žena pa je odtavala v spalnico; ko je mož posluhnil, je slišal, da krčevito plaka.

Tisti dan je šel Krševan prvič z doma, da ni pozdravil svoje žene. (Dalje.)

S prvim solncem se je srečal na hribu. — »Kakor žareče cvetje v strminah pod mano je razlita po vesoljni zemlji Njegova kri. — O Bog! —«

Ponudil je šibice sošolcu izza abecednih let, ki je, nevajen starega posla, potrpežljivo in vztrajno kresal velikonočni ogenj iz mrtvega kamna. Ta jih je odklonil in kresal potrpežljivo in vztrajno, kresal, dokler ni ukresal iskre, ki jo je razživil v grmado, koprnečo po blagoslovu.

Zajel je v obrabljen lonček šolarčku nečaku, ki je sam zažarel in stekel z gorečim blagoslovom domov. Stopil je v cerkev, radoveden, kako bo ogenj Gospodov oznanil starček-diakon, ki vsa dolga leta, odkar ga je poznal, nikdar ni vzplamenel. Z večno nespremenljivim glasom je trikrat oznanil: „Lumen Christi!“ V tresočih se glasovih je videl, kako hrepeni iz upognjenega telesa pomlajena duša k nebu. Sledil mu je v Eksultet in skušal razumeti čimveč latinskih besedi. Iz stavka v stavek se je vnemal bolj in bolj. »S solznim očesom poje: — da bi sužnja odrešil, si žrtvoval sina! — Poje: „O, srečna krivda, ki si nam zaslužila takega Odrešenika!“ —« Dalje ni sledil, ker so mu srce, duša in misli zagorele v novem ognju, ukresanem iz starega kremenca.

»Blagoslovljen, ki si mi naumetničil krivico.«

Ne zavoljo lepote, kakor jo je doznal, ne, iz ljubezni do Vstalega je prelil prvo trikratno Alelujo v besedo in melodijo, vredno angelskih ust, kadar oznanjajo Bogorodici: »Tvoj Sin je vstal. — In mrtve je vzdignil ljudi. Veselite se! Veselite se!«

MUKA GOSPÉ VERE.

FRANCE BEVK.

7.

Pozno popoldne se je gospa Vera odpravila z doma. V nekaj minutah je sedela v kavarni, ki je stala nasproti uradnega poslopja, kjer je delal njen mož.

Sedla je v kot, na mesto, s katerega se je skozi okno razločno videl izhod starinske, v baročnem slogu zidane hiše.

Naročila je kavo; prinesli so ji liste, ki jih ni brala.

Ob določeni uri je stopil iz starinske hiše prvi debel gospod, ki je premeril cesto in stopil v kavarno; njenega moža še ni bilo. Domislila se je, da je pred petimi minutami stopila v to hišo dama. Vitka blondinka je bila in še mlada. Toda jedva je utegnila Vera razpresti v svoji duši možnost razmerja njenega moža s to svetlolaso neznanko, je ta že stopil na ulico.

Gospa Vera mu je sledila med ljudmi. V gneči promenade je Krševan srečal znanca; s tem je nadaljeval svojo pot. V množici ljudi, ki so človeku vsak hip zastavljali pot, ju je težko zasledovala. Opaziti je ni bilo mogoče.

Ko sta krenila domov, je pospešila za njima. Na potu sta stopila v bar na čašo piva. Tedaj ju je prehitela. Pet minut za njo je prišel domov Krševan.

Pozdravila sta se hladno. Nato sta spregovorila nekaj vsakdanjih besed. Povečerjala sta tiho, manj s slastjo kot po navadi.

Pogovor se ni mogel razplesti. Nekaj, za kar nimamo imena, ju je težilo. Morala bi bila začeti tam, kjer sta nehala opoldne; tam ni bilo mogoče začeti.

Mož je bil nemiren, videlo se mu je, da težko molči. V ženi se je čudno prevračalo. Očitala si je, da se je sramotno ponižala in hodi za možem ter gleda njegove stopinje. Brez uspeha, prevarana sama v sebi, osramočena sama pred seboj! Ko je legla k počitku, je obnavljala v sebi vse, kar je duševno doživela, vso muko težkih misli in razgrete bolne domišljije. Kaj je laž, kaj je resnica? Nič! Nič! Vse! Vse! Slikala si je različne možnosti, od ure do ure nemirnega bdenja gorostašnejše in jim je verjela, bolj nego tistemu, kar so videle oči. Ledenela je v postelji, srce ji je hotelo raznesti prsi.

Občutila je sovrašтво, jezo, kes, ponižanje... vse, vse! Preklinjala je sebe in ni našla izhoda.

8.

To je bil pričetek muke dveh ljudi, moža in žene. Bala sta se pogledati drug drugega. Prokletstvo je viselo nad njima; noben izmed obeh se ni upal pogledati kvišku, ne izreči odrešilne besede.

GOYA: DESASTRES DE LA GUERRA 2. Z RAZUMOM ALI BREZ NJEGA?

Molče sta vstajala in obedovala, hodila spat in vzdihovala s težkimi prsi.

Videti je bilo, da bo gospa Vera pozabila na vse, kar je doživela. Posebno po tistem dnevu, ko je brez uspeha zasledovala moževo pot. Razum je govoril jasno, a prevpilo ga je nekaj hujšega. Bilo je prepozno.

Premišljevala je vse daleč v preteklost nazaj, opazovala je moža do bolestne potankosti. Prepričana je bila, da je odkrila ogromne dokaze, ki so bili neizpodbitni.

Hodila je iz sobe v sobo in prebrskala vse. Vse predale, vse obleke, vse žepe, vse knjige in papirje. V neki knjigi je našla malo fotografijo grde, postarne ženske. Zagrizla si je ustnice, ko jo je opazovala. Knjiga je bila kupljena pri starinarju, mogoče je, da je bila slika že prej v knjigi. Na knjigi je bila podpisana ženska; njenega podpisa starinar ni mogel docela

izbrisati. Toda ravno tako velika je bila tudi druga možnost. — Vero je glodal sum.

Kadar je sedel mož nji nasproti, je skušala brati poteze na njegovem obrazu; ni jih razumela.

Kot čebelica je zbirala male dokaze, sume in dvome. Dejala ni ničesar. Postala je celo prijaznejša, dasitudi je bila njena beseda kratka in s tiho ironijo pobarvana. Ta beseda je vendar razodevala človeško bližino; možu je bilo znosneje.

Ta je uporabil to priliko, da bi se ji približal. Pri kosilu je pričel pogovor tako, da je vedel, da ohrani ženo pri dobri volji.

»Juha je izborna.«

»Da?«

Žena je izpremenila glas, ki je bil skoraj sladek. Krševan je bil z uspehom zadovoljen.

»V nedeljo bo konjska dirka. Ali greva gledat?«

»Ne vem.«

»Bajé stavijo cele tisočake na razne konje.«

»Mhm.«

Žena se je zavedla sama sebe. Kakor da je spoznala v tem razgovoru možovo zvi-jačo, ni se pustila varati; zdelo se ji je, da s tem pogazi svoj ponos, da proda svoje ponižanje za sramotno ceno.

Mož je to opazil. Umolknil je in ni dejal nič več.

9.

Naslednje dni se je le redko zgodilo, da je mož ostal četrt ure dalj z doma, kot ga je zadržala služba. Vero je dejstvo podkrepilo v misli, da sluti, o čem vsem je ona obveščena in se previdno izogiblje vsakršnega sledu.

Odločila se je, da gre k zdravniku. Otresti se je hotela glodajočega dvoma, če ni ona kriva, da je njun zakon neploden. Ta misel ji je tiho rogojoče očitala vse noči brez spanja.

V zdravnikovi predsobi so čakali ljudje. Betežna vrsta bledih obrazov; nihče ni spregovoril besede.

Med njimi je sedela tudi mati z malim, bolnim detetom. Njen obraz je bil bled, truden; kadarkoli je zazibala otroka v naročju, da ni jokal, so se njene poteze nabrale v bolesten izraz.

Gospo Veri se je zdelo, da čaka dolgo; polagoma jo je objel nemir. Od zdravnika je prišla gospa, ki je z robcem na obrazu stežka zadrževala jok. To je Vero oplašilo. Mrzel curek je čutila po životu, čuvstvo neizmerne bojazni ji je švignilo skozi dušo.

V tem hipu je bolni otrok v naročju žene krčevito zajokal. Mati ga je za-ujčkala; nehote se je dotaknila gospe Vere.

»Oprostite!« je dejala.

»Nič ne dé. — Ali je otrok bolan?«

»Od svojega rojstva.«

»Težko je z otroki,« je dobila Verina beseda miloben izraz. »Ali je edinec?«

»Še pet jih je. Zdrav je samo najstarejši.«

»Še pet?«

Gospa Vera je umolknila. Mislila je nekaj minut. Zamislila je sebe v ti vlogi. Za hip se je blagrovala. Koliko težkega ji

je prikrajšanega. Ta misel je za trenutek umorila željo po materinstvu v nji.

»Težko je,« je pričela gospa Vera pogovor znova. »In mož?«

»Mož?« je pogledala tuja žena gospò, kot da meri, v koliko ta zasluži njene odkritosti. V očeh je brala pomen tega vprašanja. In kot se ženske razodevajo vsakomur na nepojasnen in neutemeljen način, je dejala: »Mož pije.«

Gospa si je predstavljala pijance zdaleč; poznala jih je s filmov; razgrajače, pretepače, suroveže, ki tiranijo nad svojo družino in dajejo snovi za socialne drame. Zgrozila se je.

»Vsak nosi svoj križ,« je vzdihnila gospa Vera v lažnivo tolažbo. »Eni pijejo, drugi se vdajajo ženskam...«

Bila je pripravljena odpreti svoje srce in ga razložiti kot kramo, brez sramu in brez ponosa. Žena z otrokom v naročju tega ni razumela. Dejala je: »Eh, kaj ženske! Da bi le prinesel, da bi živeli jaz in otroci!«

Vera je bila začudena, skoro užaljena. Zrla jo je, kot neumljivo čudo. »Ali niste ljubosumni?« je vprašala.

Žena je ujčkala otroka, ki je silil na jok in odgovorila: »Ljubosumne so ženske, ki imajo preobilo časa.«

Bridka resnica je gledala iz teh besed. Modrost izmučenega človeka, ki se oklepa samo življenja, ničesar drugega ne.

Gospa Vera pa je bila razočarana. Njena misel, ki jo je s skrbjo negovala že toliko dni in polagala vanjo življenjsko važnost, je bila pogažena v prah.

Ta hip ni marala, da se v njeni usodi kaj spremeni.

»Saj to ni res!« je dejala razburjena. »Saj to ni res!«

Tedaj jo je poklical zdravnik; prišla je na vrsto.

Ko je stopila v ordinacijsko sobo, je trepetala.

»Kaj vas je privedlo k meni, gospa?« jo je vprašal priletni zdravnik z dolgo brado, kot otroka, ko je videl njen strah.

»Otrok nimam, gospod doktor.«

Zdravnik jo je prodril s pogledom.

»Koliko let ste poročeni?«

Povedala mu je.

Zastavil ji je še nekaj diskretnih vprašanj. Odgovorila je nanje. Ko jo je preiskal

GOYA: PROVERBIOS. SPAK S KRAGULJČKI.

in se je gospa oblačila, je šel dva-, trikrat po sobi in pogledal skozi okno. Nato se je obrnil do nje.

»Gospa,« je dejal, »Vi hočete vedeti, kdo nosi krivdo, da v Vašem zakonu ni dece, Vi ali Vaš mož.«

Vera je strmela. Vendar je skušala zakriti razgrete misli. Dejala je: »Kako to sodite?«

»Vi niste zahtevali pomoči, ampak samo ugotovitve. Morda ne trdim tega z gotovostjo — bi Vam pomoč niti ljuba ne bila. Preden govoriva o tem natančneje, vas moram opozoriti, gospa, da sta neplodnega zakona lahko kriva mož ali žena. Vendar pa je v veliki večini slučajev krivda na ženi. Ali je bil Vaš mož kako bolan?«

»Ne vem,« je povsila gospa oči. »Mislim, da ne.«

»Potem... je krivda najbrže na Vas. Po današnji preiskavi tega ni mogoče zanesljivo ugotoviti. Vzrokov je lahko mnogo, a so nekateri tako zagonetni in skriti, da so le teoretično znani, v praksi

pa se nam izmikajo izpod rok. Temeljitejša in težja preiskava bi lahko prinesla določnejših rezultatov. Če Vam je do tega, gospa...«

»Ne,« je dejala. »Hvala lepa.« Čutila je, kako se ji izmikajo tla pod nogami.

Zdravnik je zapazil izpremembo. »Dejal sem, kolikor moram vedeti ta hip, po tej preiskavi. Toda če Vas mož nadleguje z očitki, bi bil pripravljen...«

»Ne, ne; ni treba!«

Odprla je vrata in se je šele na pragu spomnila, da ni vprašala po zaslužku...

Ko je šla skozi čakalnico, ni nikogar pogledala.

10.

Gospa Vera je brskala po predalčkih male omarice, v kateri je hranila spominčke svoje mladosti. Bile so posušene cvetke in trakovi, rutice in zaponke; stotine predmetov, ki so izgubili svojo vrednost že davno, a so ljubi sreč.

Med drobižem je našla tudi malo fotografijo. Slika je bila medla in je pred-

stavljala njo, mlado deklico. Tudi njena rajna mati je bila na sliki. Mala, dobra žena, katere oči so sijale v sami dobroti; njene roke so jo še na sliki objemale.

Gospa Vera je sedla na stol in držala sliko pred seboj. Kakšna razlika! Prepad med tistim davnim življenjem in med sedanjim.

Roka je omahnila na koleno, slika je zrla v strop. Vera je zapičila oči v neznano točko, kot da je prebodla s pogledom steno in goré.

Na gorski planoti, katere lepota je tako bridka kakor velika, je bila rojena. Vas je stisnjena v rupo med dva z lesom porasla bregova. Ta rupa se odpira samo v eno stran in v to stran se v plitvo dolinico razprostira ubogo polje. Teh dolinic pa je mnogo; le redko so s poljem posejane, komaj s pašniki prepletene, drugače pa z gozdovi in kamenjem posute. Nikoli ni vode v teh dolinicah, le ob deževju bruhne na dan in teče po klancih kot v potokih.

Čudno turobni so zidovi med parcelami pašnikov in travnikov; nad meter visoki so in neznansko dolgi. Vera se je spominjala jesenskih dni in grozne puščobe, ki jo je navdajala. Dež je padal, ona je čepela v grmovju pod streho ogromnega dežnika in je pasla. Od jutra do večera in vse dni je padal vedno enako droben dež, da je noga skliznila ob slednjem koraku. Ona pa je pela pesmi, ki si jih je izmišljala sproti. Včasih je iskala pozabljenih lešnikov na tleh in drnulj na vejah.

Ti spomini so bili lepi. Tudi turoba jesenskih dni se ji je ta dan zdela lepa. Ko je prignala živino domov, je počenila k ognjišču, mati jo je objela s pogledom:

»Ali si mokra?«

Bila je mokra; krilce se je kadilo ob ognju do kolen, ko je voda pričela izhlapevati; pa je dejala: »Ne!«

Tisti hip je bilo vse pozabljeno. Materina beseda ni božala zaman. Od nje je bila negovana kot punčka; le oče je bil strog. Pred njim je niti materina roka ni mogla ubraniti...

Ob spominu na očetovo strogost je stopil pred Verine duševne oči dogodek, ki se ga je še preživno spominjala. Varovala je mlajšo sestro ob ognju in jo je

vrgla na žerjavico. Ni je pobrala, zbežala je na drevo. Ko so rešili otroka, je niso našli. Storil se je večer, ona pa je zbežala na pašnik.

Prešla je noč, prešel je zopet dan, nje ni bilo domov. V sredi ogromnega leskovega grma je čepela in se ni ganila. Ni jokala, ni jedla ne pila; bala se je kazni. Sklenila je, da ubeži. Že po njeni naturi je bil vsak njen sklep tako trden, da ga ni bilo mogoče premkniti. Kadar je držala udarce, nikoli ni zavpila.

Takrat je videla, da prihaja nasproti pol vasi; možje so se bližali s svetiljkami in jo oklepali v polkrogu, ona se ni oglašila. Nekdo je posvetil v njo; takrat je zbežala in le z muko so jo ujeli in nesli domov.

Kaznovana ni bila; hvalili so Boga, da so jo našli.

Gospa Vera se je nasmehnila ob tem spominu. To sem jaz! si je dejala. Stisnila je ustnice z zobmi in nekaj minut prepletala detinsko preteklost s sedanjostjo...

Nato so se spomini zopet izluščili čisti, brez primesi grdobije. Spomini na nedelje in cerkev, na šolo in novo mašo. Sami spomini belih cvetic, belih predpasnikov in svilenih trakov. Poseben vonj imajo ti dekliški spomini in z ničimer drugim jih ne moremo primerjati. To vse prav do tistega dne, ko deklica postane nemirna in ne vé, kaj trepetja v nji.

Tisto pa je bilo le medlo v Verinem spominu. V tiste dni njenega zorenja v deklištvu so padle težke ure. Neke noči je bil obšnil požar nebo, hiša je zgorela. Pol leta za tem je umrla mati. —

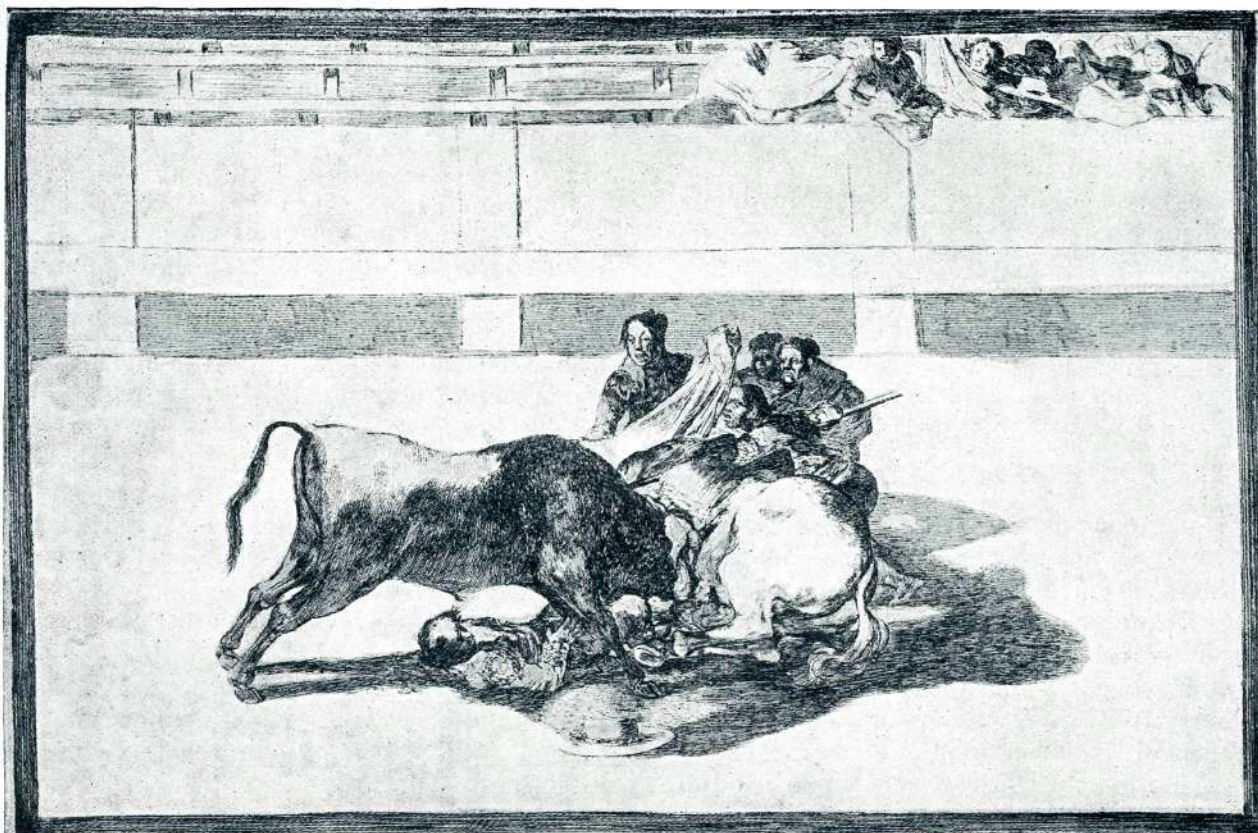
Ko je bilo vse preboleno, se je Vera zavedla, da je dekle. Tedaj se je začelo drugo poglavje...

Vera je trenila z glavo. Spreletela jo je misel, ki je ni marala. Ni hotela več spominov. Dvignila se je, vrgla fotografijo v predal in ga zaprla.

11.

Gospa Vera je občutila, kot da se je vse zarotilo zoper njo. Žena z otrokom, zdravnik, njen mož, vsi, vsi...

Zagrizla se je bila že tako v svojo misel, da se ji je zdela lepa. Skoraj ni marala

GOYA: TAURAMAQUIA 26. PADEC PICADORJA.

več, da bi je ne bilo. Mož je prihajal redno domov. Hinavec! Kako je znal brisati sled za seboj. Ona pa je prisluškovala celo njegovim sanjam.

Nekaj dni po obisku pri zdravniku je neko noč prisluhnila, če mož spi. Prižgala je luč.

S stola je vzela moževo obleko. Ura je skoraj zropotala na tla. Na zlati verižici je visel ličen medaljon. Odprla ga je. V njem je bil kodrček las, zvezanih z rdečo nitjo. Kodrček mu je dala ona. Vendar se ji je zdelo, da so ti lasje drugačni. Bolj svetli in bolj svilnato lepi. Nehoté se je spomnila na blondinko, ki je tisti dan, ko je oprezovala v kavarni, stopila v urade njenega moža. Vzela je svojo valujočo kito razpletenih las, in jih je primerjala . . .

Nato je vzela njegovo listnico. Trepetala je v razburjenju. Ne radi sramotnega dela, ki se ga ni še nikoli lotila, ampak radi pričakovanja, da odkrije nove stvari.

V listnici je bilo nekaj bankovcev. Dve stari vstopnici s koncerta. Pogledala je datum in se je prepričala, da sta bila na

koncertu onadva. Spomnila se je, kako sta se pri neki točki naslonila drug na drugega in se stopila z glasbo v eno; oba sta tedaj pozabila na življenje in plavala v blaženosti.

Ah! je vzdihnila.

V telovniku je bil zmečkan tramvajski listič, nožič, vžigalice, kratek svinčnik in v papir zavito zarjavelo pero. V enem izmed žepov pa je našla precej zmečkano pismo.

V hipu je preletela zbledelo, poševno pisavo. Pisala ga je lahka roka. Ženska! »Dragi Tomo!« Nekdo ga vabi k sebi, njega, ki je njen, ki ji je nezvest. Nje ne omenja. Podpis je nečitljiva šifra. Zdaj je vedela vse. Zdaj je imela v rokah dokaze.

Položila je obleko na prejšnje mesto, tresla se je kot šiba na vodi. Pismo je stlačila za modere; šla je v posteljo.

Mož se je prebudil in začuden pogledal v njo.

»Ali ne spiš?«

Ni se ozrla, težko je sopla in počasi odgovorila: »Ne.«

Pretekel je bil že lep del noči. Mož, ki je hodil zgodaj v posteljo, da prespi muko, ki se je bila naselila v hišo, je bil predramljen v prvem hipu. Lice mu je gorelo, oči so blestele.

Gledal je ženo, ki je resna in bleda strmela pred se. Težke misli so ji bile ob čelo. Stegnil je svojo roko in jo je položil na njeno.

Ta roka, ki je znala tako lepo govoriti tajni jezik ljubezni, je ostala brez odmeva. Ženo je duševna muka podjarmila, da se ni zganila niti za las. Niti pogled se ni premaknil.

»Vera! Verica!«

Ona je molčala.

»Kaj ti je, Vera? Ali me ne maraš?«

Vera je okrenila glavo. Neznani srdo jo je v hipu postaral za vrsto let, razširila je oči: »Ne!«

Mož tega ni pričakoval. Okamenel jo je zrl, trdo, nepremično, s krivnostjo v srečju, zanj nerazrešno.

V moževi notranjosti se je tisto usodno noč zadrnil voz, ki je ubil pol ljubezni do žene. Gnusoba je ostala; ta pa je bila neizmerna.

Z odprtimi očmi, stremečimi v strop, sta mož in žena čakala jutra.

12.

Zjutraj nista spregovorila. Mož je odšel brez pozdrava. Opoldne je zamudil kosilo.

Žena je najdeno pismo prebrala trikrat in ni vedela, kam ž njim. Zdelo se ji je, da ima orožje, ki ga ne zna rabiti. Rezalo jo je v dušo.

Opoldne se je silila, da bi bila taka kot po navadi. Spregovorila pa sta samo par besed.

Po kosilu je mož obsedel, kadil je in bral časnik. Ob navadni uri se ni dvignil in ni stopil v urad. Žena je pogledala na uro; slednjič je spregovorila.

»Ura je že dve.«

»Vem.«

Roka, ki je pomivala posodo, je obstala.

»Ali ne greš v urad?«

»Dopust imam.«

»Danes?«

Krševan je odložil časopis.

»Zato, da se s teboj razgovorim.«

»Z menoj?« Gledala je začudeno. V hipu je upadel njen pogum. Tega ni pričakovala.

»Razjasniti se mora, kaj je med nama«, je dejal.

Negotova je bila njena beseda: »Med nama je vse jasno.«

»Ni,« je dejal mož in zaprl vrata, ki so vodile na verando. »Moram govoriti, ne morem več živeti tako. Med menoj in med teboj se je nekaj dogodilo. Kaj, tega sam ne vem. To veš ti. Čez noč si postala drugačna. Kakšna si, veš sama.«

Težko je govoril, beseda je trepetala. Žena je brozgala z roko po topli vodi; stiskala je ustnice in molčala.

»To stanje me uničuje,« je povzel besedo mož. »Ne ljubi se mi spati, ne jesti, ne delati. Kakor da me je kdo zastrupil. V vsem telesu, v dnu svoje duše čutim ta strup. In vendar veš, da moram hoditi z bistro glavo na svoje delo, ki je odgovornejše kot tvoja vsakdanja opravila. Za koga živim, za koga delam, če ne za srečo teh malih minut, kadar pridem domov? Otroci nimava...«

Ta opazka je spravila Vero znova v ravnotežje. Vzravnila se je.

»Ne očitaj mi, če nimava otroci. Ne meni!«

»Nisem očital.«

»Kriv si lahko ti v toliki meri kakor jaz.«

»Nisem ti očital!« je ponovil mož odločneje.

Žena je zabijala žebelj v njegovo bolečino, udarec za udarcem: »Bila sem pri zdravniku...«

»No! In?«

»Povej, če si bil kdaj bolan!«

Laž, ki ji je v trenutku zlezla na ustnice, jo je le za kratek hip oplašila. V dvoboju z možem se ji je zdela učinkovita in v naslednjem hipu ji je že sama verjela.

»Jaz?« je zastokal mož. »Kje naj bi dobil bolezen?«

»Ti veš.«

Ta beseda je učinkovala kot strelna snov. Krševan je obstal. Razširil je oči, odprl je usta. Beseda je bila negotova, vendar je ni bilo treba pojasnjevati; počasi je sodba lezla v možgane in legla na srce. Z enim pogledom je pregledal in presodil vse.

Ženine besede je spremljal poljok. Bila je v stanju, v kakršnem se nahajajo tisti zločinci, ki po prvem smrtnem vbodljaju v svojo žrtev ne morejo nehati vbadati. Blaznost...

»Lagal si mi, ob poroki in pozneje; varal si me nizko, podlo, zahrbtno, fej!«

Mož je občutil, da se svet vrti okrog njega. Žena je prišla iz sebe. Kričala je. V omotici tega hipa se je zavedel vseeno, da stvar postaja javna.

»Pst! Tiho!« Zamahnil je z rokama.

»Hotel si, da se razvé. Vsa hiša govori. Podlež!«

V brezmoči nasproti poblazneli ženi je stisnil zobe:

»Vera! Ti si blazna!«

»Snedel si mi življenje. Radi vlačug, prokletih! O, kako jih sovražim!«

»Čuj me...«

»Kako jih sovražim!...«

»Čuj me! Bodi mirna! Tega nisem niti slutil; zdaj sem miren.«

»Jaz ne bom mirna; nikoli več ne!«

»Daj, da govorim!...«

Vera se je sesedla na stol. Bila je uničena, blede; jokala je brez solz, srd je polil njen obraz.

»Poglej,« je dejal mož, ki jo je skušal umiriti, dasi se mu je tresla beseda in je težko našel izraz za izrazom.

»Kaj si dejala? Ali ne čutiš že v besedi sami, da mi delaš krivico. Ljubosumnost! To ni nič določnega. To je samo misel. Prazna domišljija, ki te muči. Bog ve, kdo ti jo je provzročil, ki nama hoče uničiti življenje. Poglej in premisli vse moje besede in dejanja od jutra do večera in videla boš, da je tvoja beseda laž. Mož, ki je svoji ženi nezvest, ki jo vara, ne govori tako, se ne vede tako; je povsem drugačen...«

Žena je zrla predse in trgala rob papirja, ki je visel v čipkastem okrasku s police. Bila je videti, da počasi prodira pameten razlog v njo, a ga je bolešno razpoloženje le po kapljicah spuščalo dalje.

»Poleg tega,« je dejal mož, »mi podaj dokaze. Kje si čula in od koga? Pokličem ga; govori naj! Dokaze, dokaze!«

Ta hip se je Veri razširil obraz v zmago-slaven nasmeh. Že so jo bile skoraj ommile njegove besede, ko se je zopet za-

vedla sama sebe. Segla je v nedrije in mu je zagnala zmečkano pismo.

»Kdo ti je to pisal?«

Pismo je padlo na tla. Ko ga je mož pobral in pogledal, ga je dal ženi.

»Poglej pisavo, znana ti je.«

Žena je vzela pismo, gledala poševne mehke poteze in brodira po spominu.

»Pusti ljubosumnost in opazuj brez predsodka. Včeraj sem pismo prejel in nisem ga utegnil pokazati. Ali se nisi nekoč norčevala nad to poševno pisavo?«

Ženi je zardelo lice. Zmečkala je pismo in ga je vrgla na ognjišče.

Moža ni pogledala v obraz. Bilo jo je sram, a tega ni hotela priznati.

V moža pa je leglo zmagoslavno čuvstvo. Tiho ugodje mu je spreletelo ude. Smejati bi se bil glasno, če ne bi bil imel obzira do žene.

»Prenagljena je bila sodba, to zdaj vidiš in spoznaš. Nesreče, ki se naredijo za tako nizko ceno, so najstrašnejše in nepopravljive.«

Žena je jokala. Stopil je do nje in jo je pobožal po laseh in po ramenu.

»Zakaj jo vse to prišlo! Čemu je bila taka tvoja sodba? Ne joči! Vse bodi, kot je bilo.«

Njegova beseda se je približevala joku. Žena se ni okrenila, šla je v sobo, da je bila sama. (Dalje.)

RAJNKIM.

JOŽE POGAČNIK.

Vam, ki ste že razvozlali vse skrivnosti,
Vam, molčeči vedci onstran naših dalj,
sveti prag je zazvenel —

Mi pa še visimo sredi med skrivnostmi.
Štejemo:

Skrivnosti zvezd in Duh med njimi —
to nad nami;
živo v mrtvem, noč prsti — skrivnosti
so pod nami;
zapečaten prstan v nas — najgloblji voz
je med vsemi —
Ni lahko!

Z ubogo lučko hodimo in svetimo si v temi,
morda ne zgrešimo:
kmalu sveti prag še nam bo zazvenel
— — —.